

२०६९

वैदेशिक रोजगार र नेपाली समाजमा भएको प्रभाव

कमला पोखेल

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत
समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग समाजशास्त्र
विषयको स्नातकोत्तर उपाधिको आंशिक आवश्यकता
पुरा गर्नको लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधकर्ता

कमला पोखेल

समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०६९

वैदेशिक रोजगार र नेपाली समाजमा भएको प्रभाव

वैदेशिक रोजगार र नेपाली समाजमा भएको प्रभावः

स्याङ्जा जिल्लाका प्रवासीहरूको एक समाजशासत्रीय अध्ययन

**त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत
समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग समाजशास्त्र
विषयको स्नातकोत्तर उपाधिको आंशिक आवश्यकता
पुरा गर्नको लागि प्रस्तुत**

शोधपत्र

शोधकर्ता

कमला पोखरेल

**समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं
२०६९**

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालयद्वारा निर्धारित पाठ्यक्रमअनुसार स्नातकोत्तर उपाधिको आंशिक आवश्यकता पूरा गर्नको लागि मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अर्न्तगत समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र विभागको समाजशास्त्र विषयको छात्रा कमला पोखरेलले “वैदेशिक रोजगार र नेपाली समाजमा भएको प्रभाव: स्याङ्जा जिल्लाका प्रवासीहरूको एक समाजशासत्रीय अध्ययन” मेरो रेखदेख र निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । म उहाँको कार्य प्रति सन्तुष्ट छु र प्रस्तुत शोधपत्रलाई अन्तिम मूल्यांकनको लागि सिफारिस गर्दछु ।

.....
टिकाराम गौतम
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर

मिति: २०६९/०५/१७

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालयद्वारा निर्धारित पाठ्यक्रमअनुसार स्नातकोत्तर उपाधिको आंशिक आवश्यकता पूरा गर्नको लागि मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र केन्द्रीय विभागको समाजशास्त्र विषयको छात्रा कमला पोखरेलद्वारा गरिएको “वैदेशिक रोजगार र नेपाली समाजमा भएको प्रभाव: स्याङ्गा जिल्लाका प्रवासीहरूको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन” विषयक शोधपत्र उपाधि प्राप्तिका लागि उपयुक्त भएकोले मूल्यांकन समितिद्वारा स्वीकृति प्रदान गरिएको छ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति:

शोध निर्देशक

टिकाराम गौतम

.....

विभागीय प्रमुख

प्रा.डा ओम गुरुङ

.....

वाह्य निरीक्षक

मधुसुदन सुवेदी

.....

मिति : २०६९/५/२४

कृतज्ञता ज्ञापन

“वैदेशिक रोजगार र नेपाली समाजमा यसको प्रभाव: स्याङ्गा जिल्ला, पूतली बजार नगरपालिका वडा नं. १० का प्रवासीहरूको अध्ययन” शोधपत्र समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता पूरा गर्नको निमित्त तयार गरिएको हो । यस शोधकार्य पूरा गर्नको लागि धेरै व्यक्तिको सहयोग लिएकी छु । यस वैदेशिक रोजगार र नेपाली समाजमा यसको प्रभावको बारे अध्ययन अनुसन्धान गर्नको लागि प्रोत्साहन दिई आवश्यक सरसल्लाह तथा सुभाब दिनुहुने गुरुहरु तथा सुभचिन्तक र मेरा साथीहरु मञ्जु गुरुङ, कोपिला शाही साथै अन्य सम्पूर्ण साथीहरु प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

यस शोधपत्र अनुसन्धानको लागि स्वीकृति प्रदान गर्नु हुने यस विभागका विभागिय प्रमुख प्रा. डा. ओम गुरुङ ज्यू प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु र यस शोध अनुसन्धानको लागि आफ्नो अमूल्य समय, सल्लाह र सुभाब दिई सुपरिवेक्षण गरी सहयोग गर्नुहुने शोधनिर्देशक टिकाराम गौतम ज्यू प्रति हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । यस शोधपत्रलाई बाह्य रुपमा निर्देशक गरी सहयोग पुऱ्याउनु हुने बाह्य निरीक्षक मधुसुदन सुवेदी ज्यू प्रति आभार व्यक्त गर्दछु । अध्ययन क्षेत्रमा तथ्याङ्क सङ्कलनको लागि सहयोग प्रऱ्याउने उत्तरदाता तथा सम्पूर्ण परिवार प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । यसै गरी यस शोधकार्य लाई पूरा गर्नका लागि प्रेरणा दिई अध्ययन सामग्री जुटाई दिई सहयोग गर्नुहुने मेरा श्रीमान नारायण अर्याल ज्यू प्रति आभारी छु ।

यस शोधपत्रलाई कम्प्युटर टाइपिङ्गको लागि सहयोग पुऱ्याउने एकेडेमिक टाइपिङ्ग सेन्टर किर्तिपुरका भाई विराज बस्नेतलाई स-धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

कमला पोखेल

२०६९ भाद्र

विषय सूची

स्वीकृति पत्र
सिफारिस पत्र
कृतज्ञताज्ञापन
विषयसूची
तालिका सूची

अध्याय एक : अध्ययनको परिचय	१-५
१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमी	१
१.२ समस्याको कथन	३
१.३ अध्ययनको उद्देश्य	४
१.४ अध्ययनको महत्व	४
१.५ अध्ययनको संगठनात्मक स्वरूप	५
अध्याय दुई : सन्दर्भ साहित्यहरूको अध्ययन	६-११
२.१. नेपालमा वैदेशिक रोजगारको इतिहास	६
२.२. वैदेशिक रोजगार सम्बन्धी विद्यमान ऐन तथा निति-नियम	८
२.३. वैदेशिक रोजगारलाई सैद्धान्तिक दृष्टिकोणबाट हेर्दा	९
अध्याय तीन : अनुसन्धान पद्धति	१२-१४
३.१ अध्ययन क्षेत्रको छनौटको औचित्य	१२
३.२ अनुसन्धानको प्रकृति	१२
३.३ गणना विधि	१२
३.४ तथ्याङ्कको स्रोत	१३
३.५ तथ्याङ्क संकलनको विधि	१३
३.५.१. घरघुरी सर्वेक्षण	१३
३.५.२. प्रश्नावली	१३

३.५.३. अर्न्तवाता	१४
३.५.४. अवलोकन	१४
३.५.५. समूह छलफल	१४
३.६. तथ्याङ्क विश्लेषण तथा प्रस्तुतीकरण	१४

अध्याय चार : अध्ययन क्षेत्रको भौगोलिक तथा सामाजिक परिचय १५-२८

४.१ भौगोलिक परिचय	१५
४.२ सामाजिक परिचय	१५
४.३ उमेर र लिङ्गगत विवरण	१७
४.४ जातिगत विवरण	१८
४.५ पेशा	२०
४.६ आम्दानी	२१
४.७ जमिनको प्रकार	२३
४.८ पशुपंक्षी सम्बन्धमा	२७
४.९ वैदेशिक रोजगारमा जानुपर्ने कारण सम्बन्धमा	२८

अध्याय पाँच : वैदेशिक रोजगार, आर्थिक, सामाजिक र साँस्कृतिक

सम्बन्ध र प्रभाव २९-४७

५.१ वैदेशिक रोजगारको इतिहास	२९
५.२ वैदेशिक रोजगारको प्रक्रिया	३०
५.३ वैदेशिक रोजगारमा संलग्नहरूको सामाजिक अवस्था	३१
५.३.१ उमेर	३२
५.३.२ शिक्षा	३३
५.४ आर्थिक विवरण	३४
५.४.१ पूर्व पेशा	३४
५.४.२ हालको पेशा	३६
५.४.३ आर्जित रकमको उपयोग	३७
५.४.४ सीप	३९

५.४.५ भाषा	४०
५.५ सामाजिक, साँस्कृतिक परिवर्तन सम्बन्धमा	४१
५.६ साँस्कृतिक परिवर्तनको सम्बन्धमा	४२
५.७ सामाजिक तथा साँस्कृतिक प्रभाव	४३
५.८ वैदेशिक रोजगारप्रतिको आकर्षण	४४
५.९ वैदेशिक रोजगारले समाजमा पारेको प्रभावको विश्लेषण	४७
५.१० वैदेशिक रोजगारको सम्बन्धमा समाजले मूल्याङ्कन गरेको धारणा	४७

अध्याय छ : अध्ययनको सारांश र निकर्ष ४८-५२

६.१ अध्ययनको सारांश	४८
६.२ अध्ययनको निष्कर्ष र वैदेशिक रोजगार	५०

सन्दर्भ सूची

प्रश्नावली

तालिका सूची

तालिका नं.	विवरण	पेज
१	यस वडामा रहेको जातजातीहरूको जनसंख्यागत विवरण	१६
२	वैदेशिक रोजगारमा संलग्न परिवारको उमेर र लिङ्गगत विवरण	१७
३	वैदेशिक रोजगारमा संलग्न व्यक्तिहरूको जातिगत विवरण	१९
४	वैदेशिक रोजगारमा संलग्न परिवारको मुख्य पेशागत विवरण	२०
५	वैदेशिक रोजगारमा संलग्न हुनुभन्दा अगाडि परिवारको आम्दानीको विवरण	२१
६	वैदेशिक रोजगारमा संलग्न भएपछि परिवारको आम्दानीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण	२३
७	जमीनको प्रकार सम्बन्धी विवरण	२४
८	वैदेशिक रोजगारमा संलग्न परिवारको जमिनको विवरण	२५
९	जमिनको उपयोग सम्बन्धी विवरण	२६
१०	वैदेशिक रोजगारमा संलग्न हुनुपर्ने कारण सम्बन्धमा	२८
११	वैदेशिक रोजगारबाट फर्किएका व्यक्तिहरूको उमेरगत विवरण	३२
१२	वैदेशिक रोजगारबाट फर्किएका व्यक्तिहरूको शैक्षिक विवरण	३३
१३	वैदेशिक रोजगारमा संलग्न हुनुभन्दा अगाडिको पेशागत विवरण	३५
१४	वैदेशिक रोजगारबाट फर्किएपछिको पेशागत विवरण	३६
१५	वैदेशिक रोजगारबाट आर्जित रकमको उपयोग सम्बन्धी विवरण	३७
१६	वैदेशिक रोजगारमा सिकेको सीप सम्बन्धी विवरण	३९
१७	वैदेशिक रोजगार मा जाँदा सिकेको भाषा सम्बन्धी विवरण	४०
१८	वैदेशिक रोजगारमा संलग्न परिवारको सामाजिक परिवर्तन सम्बन्धी विवरण	४१
१९	वैदेशिक रोजगारमा संलग्न परिवारको सामाजिक प्रभाव सम्बन्धी विवरण	४३
२०	वैदेशिक रोजगारप्रतिको आकर्षण सम्बन्धी विवरण	४४
२१	वैदेशिक रोजगारमा पुनः जाने सम्भावना सम्बन्धी विवरण	४५